

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Prof. Dr. AFET İNAN : *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı, 1933*. Ankara: T.T.K. Basımevi, 1972.

Yukarıki eser, çifte başlığı ve yazarının kimliği yönlerinden, büyük önem taşır. Sayın Prof. Dr. Afet İnan eserini Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. ve ilk beşyılık planının 40. yıldönümlerinin anısına adamaktadır. Eseri, Türk Tarih Kurumu, XVI. Seri ve Sayı 14 altında, kendi basımevinde bastırmıştır. Bu gibi önemli konuların bütün yönleri ile işlenip gelecek kuşaklara bırakılması, bizde gelenek olmayan, çok güzel bir davranıştır. Bu anlayışla da, hem eserin yazarını, hem de Türk Tarih Kurumunu candan kutlamak istiyorum. Hele konu Atatürk gibi büyük bir varlık ile ilgili olursa.

Eserin bir önsözü ve ekonomi üstüne bir de girişi vardır.

- a) Türkiye Cumhuriyeti'nde Ekonomi,
- b) Hükümet Programlarında ve Cumhurbaşkanı'nın Nutuklarında Ekonomi Konuları (1920-1938),
- c) Ekonomi Konusu ile ilgili Yazılar, başlıkları altında üç ana bölümde yazılmış olan eserin sonuna bir de 'Ekler' başlığı altında Raporlar, Grafik ve Haritalar eklenmiştir.

Yazarın, uzun süre Atatürk'ün yakınında bulunmuş olmasından yararlanarak, daha çok Atatürk'ün bu konularda söylediklerine büyük önem vermesi ve bunları değerli bir kaynak olarak derlemesi, elbet pek yerinde olmuştur. Ben bu değerli eseri genç kuşaklara tanıtırken, yazarın değindiği konulara ve belirttiği görüş ve düşüncelere el uzatmayı düşünmeyerek, daha çok 'Devletçilik İlkesi' ve 'Birinci Beşyılık Sanayi Planı' konuları üzerinde söylediklerini, o günleri yaşamış bir çağdaş Türk mühendis ve iktisatçısı olarak ve kendi anılarım açısından değerlendirmek, Atatürk'ün büyük kişiliğinin gölgesinde kalmış görünen kimi noktalara ışık tutmak istiyorum. Çünkü, yurdumuzun planlı çalışmalarında, 1932-1964 yılları arasında, karınca kararınca, ben de görev almış ve daha önceki yılların çalışmalarını, uzaktan da olsa, Berlin'den izlemiştim. Bugün de, tarihimizin Cumhuriyet döneminde başardığımız ve başarmakta olduğumuz ekonomik ve endüstriyel yeniden doğuş ve kalkınma ideolojisinin uygulama aşamalarını 'İkinci Ergenekon' başlığı altında, kendi anılarım ölçüsünde, yazmaktayım. Burada yapacağım katkı da, elbet olayların akışını açıklayacak nitelikte olacaktır.

Ancak, konuya girmeden, hemen söyleyeyim ki, İkinci bir Beşyılık Sanayi Planı olmadığı gibi, Birinci Beşyılık Sanayi Planı da, Bakanlar Kurulunun kabul ettiği yazılış ile yayımlanmış değildir, tarihi de 1933 değil, 1934'tür.

I. Önsöz

Yazarın önsözü, bir bakıma, bir özetlemedir. Yazar bunda, I. Beşyillik Sanayi Planını, daha ayrıntılı saydığı İkinci Beşyillik Sanayi Planı Raporları (Projesi) adlı ve 1936 yılında basılan 'kitap' ile 1935 yılında basılmış olan 'Raporlar'ın ışığında ele almış görünmektedir. Oysa, Proje'de 1. Beşyillik plan 1936 yılındaki durumunda, Raporlar'da ise, raporlar halinde görünmektedir ve bunların hiç birisi gerçek 1. beşyillik planı yansıtmaz.

Gerçi, Türkiye'nin planlı ekonomiye yönelişinin ancak Cumhuriyet'in 10. yılın dan sonra oluşu doğrudur fakat, bizde devletçilik ilkesi ekonomik bir anlayış olarak 1930 yılından daha gerilere gider. Nitekim, demir-çelik ağır sanayiinin kurulması için çıkarılan kanun ile Sanayi ve Maadin Bankasının kurulması 1925/1926 yıllarında olmuştur. Sanayi ve Maadin Bankasının kurulması için hazırlanan kanunun gerekçesi, bu bakımdan, çok ilginçtir. Yerimiz olsaydı, bu gerekçeyi burada tekrarlamak isterdim.

İlk sıralarda 'güdümlü ekonomi' de denilen Devletçilik prensip veya ilkesi, Başbakan İsmet (İnönü) Paşa'nın 1932 yılında Sovyetler Birliği'ne yaptığı geziden sonra bir sanayileşme, daha doğrusu milletçe kalkınma politikası olarak, daha da belirlileşmeye, kılıklanmaya başlar ve ilk ürününü 1. Beşyillik Plan ile verir.

Bu anlayışın, C.H.P. programına ve Anayasamıza geçmesi, yazarın da söylediği gibi, birkaç yıl sonradır. Ancak, bugün 'karma-ekonomi' dediğimiz Türk Devletçiliği, Atatürk'ün formüllediği anlamıyla, daha önce Uluslararası İzmir Panayırında (Fuar) Atatürk adına, İktisat Vekili C. Bayar tarafından okunmuştur.

Birinci Beşyillik Planın teknik-endüstriyel ilk etütlerini, İsmet (İnönü) Paşa'nın dönüşünden sonra kalabalık bir kadro ile Türkiye'ye gelen Rus uzmanları yapmışlardı. Ancak, pembe bir broşür halinde bastırılan bu ilk raporlar sonraları işlenerek 'Raporlar'da görülen biçimlere sokulmuş olup Ruslarınkilerden farklıydılar.

Yazar, bu planla ilgili çalışmaları çok genel çizgileriyle ele aldığından eserinde durumun açık bir tablosu görünmemektedir. Nasıl ki, 'Raporlar'da da görüldüğü üzere, planda 1934 yılı başlarında kurulan büyük Ekonomi Bakanlığının örgütleri de yer almaktadır. Demek oluyor ki, 1932 - 1933 yıllarında yapılan çalışmalarla 1. Beşyillik Plan'ın hazırlık raporları tamamlanmış ve plan, 1934 yılı başlarında, bu hazırlık raporlarına dayanılarak, Bakanlar Kurulunca bildiğimiz kesin karara bağlanmıştır.

Her halde, hazırlık raporları başka, ve bu raporlara göre düzenlenen plan gene başkadır.

II. Giriş

Burada sosyal-ekonomik oluşma ve gelişmeleri neolitik çağdan bu yana genel çizgileriyle özetleyen bilginimiz, bir tarihçi olarak, Anadolu'daki ilk başlangıç bir yana, doğulu büyük krallıkların ve en azından Osmanlı Hakanlığı'nın, Fransa ve Prusya Almanya'sı gibi yeniçağ devletlerinin, çağlarının hal ve şartlarının gerektirdiği bir çeşit devletçilik olan politika ve çabalarına da değinebiliriz.

Bakışlarımızı geniş ufuklarda yitirmeden, eski Türklerin ve özellikle Anadoluların bu alanlardaki büyük çaba ve başarılarına değinmeden, bugün benliğine yeniden kavuşmak isteyen bizlere, yoksunluğunu duyduğumuz inançlı ve bilinçli davranışlar esindirmek güçtür ve nitekim güç de olmuştur.

III. Bölüm I. Türkiye Cumhuriyeti'nde Ekonomi

A. İktisat Vekâletinin kuruluşu:

Yazar, ilk İktisat Vekâletinin 1920 yılında çıkarılan bir kanuna göre, 3 mayısta kurulduğunu ve ilk vekilin de Yusuf Kemal Tengirşenk olduğunu söylüyor. Sanayileşmede aldığımız yolun basamaklarını ve devletçilik ilkesinin oluşma aşamalarını yakından izleyebilmek için, devletin özellikle bu konudaki örgütlenme düzeni şaşmaz bir aynadır. Bu bakımdan, Atatürk'ün konuşmalarından izlediğimiz devletçilik anlayışını bir de örgütlerin niteliği ve bunları yürüten kişilerin kimlikleri ile karşılaştırmak çok yerinde olurdu. Bu arada örgütlenmenin Atatürk'ün idealinden çok geride kaldığını da görürdük. Nasıl ki, bugünkü Sanayi Bakanlığı ancak 1957 yılında kurulabilmiştir.

Hepimizin bildiği gibi, sanayileşme çabalarımız, Fatih Sultan Mehmet'in ilk girişleri ve ondan sonraki çalışmalar bir yana, daha geçen yüzyılın ortalarından bu yana süregelmişti. Devlet, halkın sanayi işleri için yeteneksiz ve ilgisizliği karşısında, özellikle millî savunma kaygusu ile, önemli endüstriyel işlere girişmişti. Fakat devlet eli de istenilen başarıyı sağlayamamıştı.

İtibar-ı Millî Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası ve Askerî Fabrikalar Örgütü, hep beklenen başarıya ulaşmak için düşünülmüştü. Bunlar da gösteriyor ki, bütün kusur halkta değildi, yönetici ve yürütücü kadrosu da eksikti, olanlar da tam ehil değildi. Bu hal ise, yukarıdan gelen bütün yenilenme çabaları için büyük bir noksandı.

Bu yolda ilk büyük adımı, 1932 yılında İktisat Vekili olan Prof. Mustafa Şeref Bey zamanında çıkarılan Sanayi Ofisi ve Sanayi Kredi Bankası kanunlarıyla atmışken, sayın yazarın da anlattığı gibi, ılımlı ve koyu devletçilik tartışmaları hızlandı ve tartışma bu iki kuruluş yerine Sümerbank'ın kurulması ve M. Celâl Bayar'ın Ekonomi Bakanlığına getirilmesi ile sona erdi.

Konu çok geniş ve bizde çok çapraşık olduğundan, burada ayrıntulara girmiyorum ve Atatürk'ü bütün büyüklüğü ile bugün de tam anlamadığımızı belirterek kısa kesiyorum.

B. İzmir İktisat Kongresi:

Yazar bu kongre üzerine geniş bilgi veriyor. Lozan barış görüşmelerinin kesildiği bir sırada 17 şubat-4 mart 1923 günleri arasında İzmir'de toplanan bu kongrenin önemi, bir yandan Atatürk'ün uzun açış konuşması, bir yandan da 12 maddelik 'İktisat Misakı' kararı dolayısıyla, büyüktür.

C. Türkiye Cumhuriyeti'nde Birinci Beşyillik Sanayi Planı:

Yazarın bu başlık altında söylediklerini, kendi ifadesiyle, şöyle özetleyebiliriz: "1930-1933 yılları Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik meselelere devletçe yönelmesine ve çeşitli konuların birer incelemeye tabi tutularak programlaş-

tırılmasına yol açmıştır. İncelemeler yapıldıkça hükümet Atatürk'e bilgi vermekte idi.

Atatürk'ün incelediği ve işaretler yaptığı Birinci Beşyillik ekonomik plan (raporlar) raporunu aynen yayınladığım için bütün meseleler açıkça görülecektir. Bu plan, tatbikata geçtikten sonra, İkinci Beşyillik Sanayi Planı daha geniş bir şekilde hazırlanmıştır.

1936 yılında yayınlanmış bu kitap Atatürk'ün özel kütüphanesinde bulunan bol haritalı 394 sahifelik proje halinde, İktisat Vekâleti tarafından yayınlanmış bir rapordur.

İlk Beşyillik Planla karşılaştırmada bir kolaylık olmak üzere bu kitabın içindeki bölümleri sıralayacağım:

Başlangıç kısmı: — Devletçilik prensiplerimiz,

- Plan hakkında Başbakanlığa sunulan tezkere,
- İktisat Vekilinin sözleri (söylevi),
- Sanayi Kongresinde bulunanlar.

Plan kısmı dokuz ana bölümde ele alınmıştır (Bunlar aktarılıyor).

Bu kitabın başına Cumhurbaşkanı M. K. Atatürk'ün Devletçilik prensibi için şu sözleri konmuştur (Mesajı aynen koyuyor).

Bu kitapta Birinci beşyillik sanayi planına giren sanayi bölümleri ile yerlerinin sunular olduğu kaydedilir (Aynen aktarılıyor).

Yazarın verdiği yukarıki bilgileri açıklamak için denilebilir ki:

1. Birinci Beşyillik Plan ile İkinci Beşyillik Sanayi Planı Projesi (raporları) birbiri ile karşılaştırılmaz, çünkü, konular başkadır.

2. Kitabın (Projenin) başlangıç kısmındaki sunuş tezkeresi ile İktisat Vekilinin açış söylevi esere alınmamıştır. Oysa, bu iki belgede, o zamanki ekonomik durumumuz ve devletçilik anlayışımız konularında geniş ve açık bilgiler vardır. Gerçi yazar eserinde daha çok Atatürk'ün konuşmaları üzerinde durmakta ise de, söz-gelişi İzmir İktisat Kongresinde Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'in konuşmasına da yer vermektedir.

3. Kitapta (projede) Birinci Beşyillik Plan'dan değil, bu planın 1936 yılındaki uygulama durumundan söz edilmektedir.

4. İktisat Vekili M. Celâl Bayar açış söylevinde Atatürk'ün formüleştirdiği Devletçilik ilke veya prensibimizi, Atatürk adına, İzmir Uluslararası Panayırında okuduğunu, açıkça söyler.

5. Devletçe planlı çalışmalara 1930-1933 yıllarında yöneldiğimiz noktasına daha yukarıda kısaca değinmişim.

Bundan sonra yazarımız plan konusunda kendi görüşlerini açıkladıktan sonra kaynağını açıklamadan Sümerbank'a verilen işleri üç grupta toplamakta ve III. grup olarak, İkinci Beşyillik Sanayi Planına göre, bu bankaya verilen işlerden söz etmektedir. Ancak, İkinci Beşyillik Plan adlı bir plan bulunmadığına ve kendi verdiği belgeler arasında da buna ilişkin bir Bakanlar Kurulu kararı saymadığına göre, kullandığı kaynağın yanlışını benimsemiş görünmektedir. Nasıl ki, sayın yazar gerek birinci, gerekse ikinci plan için hiç bir *karar* vermemiştir.

Her halde bu kaynak, Dört yıllık Plan yerine, bilmeden veya ince düşünmeden II. Beş yıllık Plan deyimleri olmalıdır.

Öte yandan, daha aşağılarda okunacak özetlerden anlaşılacağı üzere, zamanın Başvekili Celâl Bayar, Büyük Millet Meclisindeki ilk konuşmasında, planların oluş ve akışını gayet güzel ve açık sözlerle anlatmıştır.

Bilindiği üzere, hiç bir rapor veya proje, Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul olunmadıkça plan olmaz.

Sayın yazar, eserine konu aldığı 1920-1938 yılları arasındaki olay ve oluşmalara, Atatürk'ün ve Başbakanların Meclisteki konuşmaları dışında, genel çizgileri ile de olsa, kronolojik bir akış vermedikten başka, ilkin Sümerbank'a verilmişken, sonraları Etibank'a aktarılan konulardan, arada yapılan Üç yıllık Maden Planından ve Atatürk'ün sağlığında yapılan Dört yıllık Plandan da söz etmemektedir.

Bu Dört yıllık Plandan Sümerbank'a verilen işlerin bir kısmını, yukarıda düzeltilerek açıklandığı üzere, belirttiği halde, bu plan konularından öteki İktisadi Devlet Teşekküllerine verilen işlerin anılmaması da pek anlaşılıyor. Gerçi, ilk beş yıllık planın uygulanması ile yalnız Sümerbank görevlendirilmiş idi ve aslında da, Sanayi Ofisi ile Sanayi Kredi Bankasının yerini alan Sümerbank bu maksatla kurulmuştu, fakat bundan sonra başta Etibank olmak üzere, EİE (Elektrik İşleri Etüd İdaresi), MTA (Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü) ile öteki Kamu kuruluşları, her biri bir kanun veya Millî Korunma Kararı ile kurulmuş ve Dört yıllık plana alınan konular bütün bunlar arasında üleştirilmişti; T.C. Ziraat Bankası, Toprak Mahsulleri Ofisi, Petrol Ofisi ve Türkiye Şeker Fabrikaları A. Ortaklığı bunlardandır.

Bu itibarla, yazarın sadece Sümerbank'tan söz edişi, ne de olsa, yadırgatıcıdır.

D. Ekonomide Devletçilik İlkesi :

10 Mayıs 1931 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) programına alınan Devletçilik ilkesi, Atatürk'ün sonraki formülünden oldukça farklı olup bizde yeni sayılsa bile, gerek literatürde, gerekse Avrupa'daki uygulamada yeni bir görüş ve anlayış değildir.

Ben 1932 yılı sonlarında Almanya'dan yurda dönerken üç eser taslağını da birlikte getirmiştım.

1. Dr. Hans Staudinger'in 'Der Staat als Unternehmer' (Girişici Olarak Devlet = Devletçilik) adlı eserinin özetle Türkçeye çevirisi. 1930 yılında basılan bu eserde yazarı Almanya'daki devletçilik uygulamalarını objektif bir dil ve ölçü ile anlatır ve konuyu XVIII. yüzyılın ortalarından alıp günümüze değin getirir. Uzun yıllar Prusya ticaret müsteşarlığı yapmış olan Dr. Staudinger'in eseri o sıralarda epeyce toz koparmıştı ve ben de yukarılarda andığım Sanayi Ofisi ile Sanayi Kredi Bankası kanunlarını görevim gereği olarak Almancaya çevirdiğim için, bu ilginç eseri de işlemiştim. Bu, sosyal demokrat ılımlı devletçilikten yanadır.

2. Prof. Dr. Konrad Matschoss'un 'Preussens Gewerbeförderung und ihre Grossen Maenner' (Prusya'nın Endüstri Özendirmesi ve Büyük Kişileri) adlı eseri ile, Teknik Tarihi derslerinden notlarım.

Hocam Dr. K. Matschoss bu eserinde, konusunu 1821-1921 yılları arasında işler ve Büyük Frederik'in büyük başarıları üstüne oturtur. Ben bu eseri de işlemiş ve ders notlarımı da katarak, 'Prusya Millî Endüstrisinin Kuruluşu' adlı bir eser hazırlamıştım.

3. Kalergy'nin 'Apologie der Technik (Tekniğin Savunulması) adlı eseri. Ben bu eseri daha 1925/26 yıllarında 12 yazı olarak yayımlamış, 1932 yılında yeniden işlemiştim. Bunda, başka konular arasında devlet ve kişi kapitalizmi çok işlenmişti.

Her iki Alman yazar da Büyük Frederik'in devletçilik anlayış ve uygulamasını çok güzel anlatıyordu.

Vekilim Celâl Bayar'a bastırılması dileğiyle verdiğim bu üç eseri sayın Bayar, şimdi bastırmanın sırası değil diyerek geri verirken, Büyük Frederik bölümlerini yazı makinesine geçirip kendisine vermemi istemişti ve ihtimal Atatürk'e de vermişti.

Elimde kalan eserlerden 'Devletçilik'i 1950 yılında bastırıp bir tanesini Cumhurbaşkanı C. Bayar'a vermiş ve arada geçen süredeki Devletçilik uygulamasını nasıl eleştirdiğini dinlemiştim. Ölmez Atatürk'ün Devletçilik ilkesi, bu kitabın başında da basılmıştır. Öteki iki eseri ise çok sonraları, 1967/68 yıllarında Türk Makine Mühendisleri Odasının değerli dergisinde genç arkadaşlarım yayımladılar, ayrı ayrı iki yazı dizisi halinde.

Burada hemen söyleyelim ki, Büyük Frederik (Friedrich der Grosse) 1712-1786 yıllarında yaşamış olup davranışlarında büyük Fransız devlet adamı ve Fransız sanayileşme çabalarının önderi, ünlü J.B. Colbert'in (1619-1693) tutum ve başarılarından esinlenmiştir.

Colbert zamanında buhar makinesi henüz bulunmamıştı, Büyük Frederik zamanında ise bulunmuştu ve özel olarak İngiltere'ye gönderdiği mühendisi Bückling, böyle bir makineyi satın alıp parçalayarak her parçasını Madrit, St. Petersburg ve İstanbul gibi merkezler üzerinden Potsdam'a göndermiş ve ustası Büyük Frederik de bunları yeniden birleştirip Sansusi sarayının bahçesinde, su fiskeyesini çalıştırmak üzere ünlü değirmenin yakınında Mağrip üslubunda yaptırdığı binanın içinde kurduymuştu.

Demek oluyor ki, sanayide devletçilik batı Avrupa'da buhar makinesinden önce başlamış ve İngiltere'nin makine tekeline karşı bir tedbir olarak kullanılmıştı ilk sıralarda.

Büyük Frederik'in devletçilik politikasının dayandığı temeller büyük Atatürk'ün görüşlerine pek uyar. O da, başta, özel kişi girişlerini özendirmek, onlara yol göstermek ve onların yapamayacaklarını yapmak için, bu anlayışı benimsetmişti. Anlaşılan, yazarımızın sözünü ettiği ve ayrıntılarını elimizdeki Sanayi ve Madin Bankasının kurulmasına ilişkin kanunun gerekçesinde okuduğumuz, 'ılımlı devletçilik' bu idi. Bu politika belirli olarak, 1815-1870 yılları arasında başlıca olarak Prusya'da ve 1871-1930 yılları arasında da bütün Almanya'da (Das Reich) uygulanmıştır.

Bizde ise, yukarıda da değindiğim gibi, büyük Atatürk'ün görüş ve anlayışları iyi anlaşılammış, teori'de Atatürk'ün formülüne bağlı kalarak, fakat kişilerin anlayışlarına göre uygulanan bir devletçilik politikası uygulanmıştır.

İmdi, yazarımız bu ilginç konuyu değerli eserinde şöyle toparlamaktadır:

“Devletçilik prensibinde özel işletmelerle devletin yapacakları arasında kesin bir sınırlama olmamakla beraber nâzım bir plan ve onun kontrolünün her halde memleketin ekonomik kalkınmasında büyük yardımı olur”.

Ne var ki, bu belirme, gerçeği değil, yazarın ideal anlayışını yansıtır. Çünkü, ortada Atatürk’ün anlayışını yansıtan bir ana plan yoktu. Gerçi, devlet ne yapacağını veya yapmak istediğini, az çok, biliyordu, fakat özel teşebbüs ne yapabileceğini ve nasıl davranacağını bilmiyordu. Planlar nerde ise gizli tutuluyor ve açık sınırlamalardan kaçınılıyordu.

Bu konuda ilk değerli belge, İkinci Beşyılık Sanayi Planı Projesinin başlangıç kısmındaki ‘Devletçilik prensiplerimiz’ ile Başbakanlığa sunulan tezkere ve vekilin söylevi ise de, bunlar da kâğıt üstünde kalmıştır ve ne yazık ki yazar bunları eserine almamıştır.

IV. Bölüm II. Hükümet programlarında, İzmir İktisat Kongresinde ve Cumhurbaşkanının nutuklarında ekonomi konuları (1920-1938)

Sayın yazar bu bölümde başta Atatürk’ün T.B.M. Meclisini açış konuşmaları olmak üzere, devlet adamlarımızın Meclisteki konuşmalarını, kronolojik bir sıra ile, bir araya derlemiştir. Bunlardan, konu ile ilgili olarak, en önemlilerinden kimi noktalara değineceğim.

A. Atatürk’ün Büyük Millet Meclisini açış konuşması, 1 Kasım 1933 :

“Ekonomik kuruluşları donatmak gereği, her gün, bu konunun daha çabuk ele alınmasını zorunlu kılıyor.

..... Endüstrideki teşebbüsler dahi, teşvik ve cesaret verecek durumdadır. Fakat memleket için ön planda gelen endüstrinin kurulması bitmedikçe, her yönden, yürek rahatlığı duymamıza imkân yoktur. Bu sebeple, memleketin endüstri kuruluşlarını tamamlamak için, bütün gayret ve dikkatimizi toplamayı yerinde buluyorum”.

Atatürk bu konuşmasında 1. Beşyılık Plandan söz etmiyor.

B. Atatürk’ün B. M. Meclisini açış konuşması, 1 Kasım 1934 :

“Ülkenin ekonomik kurumunu berkiterek genişletmek, en önde tuttuğumuz işlerdendir. Onun için, endüstri programımızı, durmadan yürütmekteyiz.

Yapılacak (tasarlanan) fabrikalardan çoğunun temelleri atılmıştır; hepsinin kurulup işletilmesi için, teknik olarak ve mali yönden gerekenler de sağlanmıştır.

Ülkenin en belirli eksikliğini giderecek olan bu fabrikaları, çok geçmeden kurup işletmek, hükümetin en önde gelen işlerinden olacaktır”.

Atatürk, ilkin bu konuşmasında, bir endüstri programından söz etmektedir.

C. Altıncı İsmet İnönü hükümetinin Programı, 7 mart 1935 :

“... Ekonomi alanında günün şartlarının ve isteklerin, gittikçe güçleşmekte olduğunu görüyoruz. Biz, ülkenin ödeme yeteneklerini kolaylaştıracak bir ticaret sistemini izlemek zorundayız... Endüstrilenmeye verdiğimiz önem, her günden daha çok artmıştır (İnönü, karamsar değilse de endişeli görünüyor).

D. Atatürk'ün CHP'nin 4. Kurultayını açış konuşması, 9 mayıs 1935 :

“... Geçen dört yılın başlıca işleri ekonomi alanında olmuştur... Yurdun ekonomisini yeni bir düzene yöneltmiş bulunuyoruz. Uluslararası tecimi denkleştirerek, iç pazarı harekete getirerek kendimizi korumağı başardık. Asıl önde tuttuğumuz iş, geniş bir endüstri programını gerçekleştirmeğe başlamaktır....

Tarım ve endüstri hareketlerimiz birbirini kollayan tedbirlerle yapılmaktadır.

Görürsünüz ki arkadaşlar; yepyeni bir güdümlü ekonomi düzeni kurmakla uğraşyoruz. Partimizin ekonomik anlayışı; bu yöndeki programımızın, yurdun ihtiyaçlarını karşılamak ve onu az zamanda gelişmeye ve genişliğe erdirecek en iyi program olduğunu gösterecektir....”

E. Atatürk'ün B.M. Meclisini açış konuşması, 1 kasım 1935 :

“...Endüstri programımız normal gidişindedir. Bununla beraber yurdun endüstrileşmesine daha çok hız verilmesi ve yakın bir çağda (?), yeni bir ikinci programa başlanması gereğine dikkatinizi uyandırmak(?) isterim.

Maden işleri yeni bir açılma (?) devresindedir.....*”

F. Atatürk'ün B.M. Meclisini açış konuşması, 1 kasım 1936 :

Endüstri programının uygulanması ciddî olarak devam ediyor. Her yeni endüstri eseri, yöresine refah ve uygarlık ve bütün memlekete haz ve kuvvet (güç) vermektedir. İkinci programın hazırlıkları istekli bir sevinçle (?) ilerlemektedir.

Madenlerin işletilmesi, gelişme halindedir. Madenlerimiz, bizim başlıca döviz kaynağımız olduğu için de, yüksek dikkatinizi çekecek değerdedir.....”

G. Atatürk'ün B.M. Meclisini açış konuşması, 1 kasım 1937 :

Bu konuşmasında Atamız millî ekonomik hayatımızın tümünü derin bir seziş, görüş ve anlayışla gözden geçirmektedir. Bu konuşmanın tümü sanayileşme konularımızı anlatan en önemli belgedir. Birkaç seçme parçasını aşağıda aktarıyorum:

* Metinlerin türkçeleştirilmesi, anlaşılan meslekten olmayan bir kimsece yapıldığından hem cümleler bozulmuş, hem de anlamlar aksamıştır.

“... Millî ekonominin dayanağı tarımdadır. Bunun içindir ki, ziraatte kalkınmaya büyük önem veriyoruz....”

Endüstrileşmek, en büyük millî davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük, küçük her çeşit endüstriyi kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan savunması olmak üzere, ürünlerimizi değerlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zorunluktur.

Bu kanaatle, beş yıllık ilk sanayi planının geri kalan bütün hazırlıkları bitirilmiş olan birkaç fabrikasını da, süratle başarmak ve yeni plan için hazırlanmak gerekir.

Endüstrileşme karar ve hareketimize paralel (koşa) olarak, bugünkü kanunlarımızda düşünülecek değiştirmeler ve eklenecek bazı (kimi) yeni hükümler vardır. Bunların başlıcalarını şöyle özetleyebiliriz: (sayıyor) ....”

H. Birinci Celâl Bayar Hükümetinin programı, 8 k a s ı m 1937 :

Celâl Bayar, Atatürk'ün az önce değindiğimiz son konuşmasında söylediklerini, biraz da açarak ve kimi yeni bilgiler katarak, tekrarlıyor.

“... Önder, bu kürsüden şu gerçekleri söylemiştir:

‘Derhal bildirmeliyim ki, ben, ekonomik hayat denince, tarım, ticaret, sanayi faaliyetlerini ve bütün bayındırlık işlerini, birbirinden ayrı düşünülmesi doğru olmayan bir bütün sayarım.....’

... Tarım endüstrisi, özellikle üzerinde duracağımız konu olacaktır....

... Şimdi endüstrileşme kısmına geliyorum. Şef diyor ki:

(Bayar, burada Atatürk'ün yukarıki altı çizili düsturunu tekrarlıyor.)

Arkadaşlar,

Büyük endüstri hareketinin XVIII. asırda nasıl başladığını ve o tarihlerde, Avrupa'nın herhangi köşesinden daha ileri olmak şartıyla, mevcut ve bugün eserlerine ait örnekleri müzelerimizde saklı Türk tezgâh sanayiinin makineleştirilmediği, kapitülasyonlar yüzünden de korunmadığı için, büyük endüstri ürünleri seli karşısında nasıl silinip gittiğini bilirsiniz.....

Biz otarşist değiliz, fakat Türkiye'de ekonomik şartları mevcut ve millî ekonomi yönünden yapılması kabil veya gerekli her şeyi yapmak ve yaptırmak karındayız.

Fert tarafından yapılabilecek işlerin fertlerce yapılmasını koruyarak teşvik edeceğiz. Bu amaçla sanayii teşvik politikamıza devam edeceğiz.

Fakat ferdî emek veya sermayenin bugün için yetmediği veya girmediği işlerde, millî korunmanın gerektirdiği konularda, millî güvenliği ve genel çıkarları sağlamak, ferdî emek ve sermayenin çeşitlenip büyümesini kolaylaştırmak için devlet iş başına geçecektir.

Bu yönden Kemalist Rejimin karakteri, yapıcı ve yaptırıcı olması ve bazı memleketlerde olduğu gibi mevcut çeşitli sınıfların çıkarları arasındaki çatışmaları uzlaştırma değil, genel ve ferdî çalışmaya ve çıkara hizmet amacını gütmesidir.

Temeli: Türk milletinin genel çıkarı; Türkiye'nin ekonomik yetenekleri ve olanakları ile uyumlu bir millî ekonominin bütünüyle güçlendirilmesi, Türk vatanında doğup serpilmesi millî idealdir.

Şefin size verdiği emir ve ideoloji budur:

Bildiğiniz gibi, ilk beşyillik sanayileşme planımız 1934'te yayınlanmıştır.

Geniş anlamıyla en rasyonel çalışma esasını da kapsayan bu ilk plan hazırlıkları bitmiş ve onların da yapılmasına geçilmesi, gün meselesi haline gelmiş bir iki fabrika dışında, tamamen ve şimdiden realize edilmiştir denilebilir. . . . . Şef'in emrettiği ikinci Endüstrileşme Planı için hazırız. Bütçe imkânları sağlandıktan ve ikinci derecedeki incelemeleri de tamandıktan sonra huzurunuzda geleceğiz. . . . .

Küçük endüstriye, el sanatlarına, turizm endüstrisine, büyük endüstri atılımımıza paralel bir önem vereceğiz. Bu, zaten büyük endüstri karakterimizin (hareketimizin) kendiliğinden de doğru gelişmeye götüreceği bir sonuç olacaktır.

. . . Şef diyor ki:

'Türkiye'de devlet madenciliği millî kalkınma hareketiyle yakından ilgili önemli konulardan biridir. Genel endüstrileşme anlayışımızdan başka maden arama ve işletme işine her şeyden önce dış ödeme imkânlarımızı, döviz gelirimizi artırabilmek için devam etmek ve özel bir önem vermek zorundayız. . . . . Elde bulunan en önemlileri için, üç yıllık bir plan yapılmalıdır'.....

Türkiye'yi, bölge bölge ve bir plan dahilinde aramak göreviyle, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünü (MTA), bulacağı madenlerden rantabilite hesapları yeterli olanları işletmek göreviyle de, Etibank'ı kurmuştunuz. . . . .

(Bayar konuşmasında yurttaki taşkömürü ve linyitler ile bütün maden cins ve yataklarını, ikinci beşyillik sanayi planı projesindeki öteki konuları ve daha başka önemli sorunları gözden geçiriyor).

K. Atatürk'ün B. M. Meclisini açış konuşması, 1 kısım 1938 (Hasta olan Atatürk adına Başvekil Celâl Bayar'ın okuduğu):

"...Birinci Beşyillik Sanayi Planımız, başarıyla bitmek üzeredir. Buna ek olarak üç yıllık bir maden işletme programı planlanmış ve uygulanmasına başlanmıştır. Bu üç yıllık maden programının büyük bir kısmını içine almak ve şeker sanayiini de geliştirmek suretiyle makine, kimya, gıda (besin) maddeleri, toprak ve su ürünleri, ev yakacak(-cağı) sanayii ile liman inşasını ve taşıt araçlarının çoğaltılmasını ve deniz işleri için duyduğumuz ihtiyaçları tümüyle kapsayan dört yıllık üç sayılı yeni bir program yapılmış ve yayınlanmıştır. Bu plan için sarfolunacak paranın 85-90 milyon lira arasında olacağı sanılmaktadır. Buna ait kredinin sağlanmış olduğu bilinmektedir.

Memleket için yararlı olan her teşebbüsü yüksek bir vatanseverlik duygusu ile destekleyen ve koruyan Kamutay'ın bu plana da yardımcı olacağından şüphe etmiyorum".

Yukarıda Atatürk'ün iki açış konuşması ile Celâl Bayar'ın programından özetlediğim seçme parçalar, bu yazı ile konuyu açıklamak için yapmak istediğim katkılar için yeterince ışık tuttuklarından, bunların üzerinde ayrıca durmayı gerekli

görmüyorum. Yalnız şunu belirtmeliyim ki, Atatürk'ün bizlerden ayrılmasından sonra, 'teknik ve malî olanaklarımızın yetersizliği gerekçesiyle, bu dört yıllık büyük plan budanarak uygulanmak istenmiş ve nerde ise, yozlaştırılmıştır.

V. Bölüm III. Ekonomi konusu ile ilgili yazılar

Bu yazıların birinde (*Atatürk'ün plan fikrine verdiği önem başlıklı*), 'devletçilikte Atatürk'ün tarifi' olarak, şöyle denilmektedir:

"Özel teşebbüse yer ve imkân vermekle beraber, milletçe çabuk bir inkişafa ulaşabilmek için ferdin yapamayacağı işlerin tümünün Devlet müesseseleri tarafından yapılmasına önem verilmesidir."...

Devletçiliğimizin böylesine bir tanımlanması, her halde kişiye özgü bir anlayış olsa gerektir. Öte yandan, "Beşer yıllık endüstri devlet planlarını Cumhuriyet devrimizin en büyük başarılarından biri olarak sayabiliriz" yargısı da öylesine olup, yukarılarda açıkça görüldüğü üzere, Atatürk'ün günlerinde yapılan üç plandan ilki beş yıllık, ikincisi üç yıllık ve üçüncüsü de dört yıllık idi.

Sonuç

Burada da şöyle bir yargı ile karşılaşıyoruz:

"..... 1936'da (yapılan) *İkinci Beş yıllık Sanayi planı* ise, 1933'tekine nazaran daha teferruatlıdır. Bu planda, yapılması öngörülen kuruluşların daha esaslı incelemelerden geçtiği de anlaşılmaktadır.....

Diğer planlaştırılan kuruluşlar, özel sektöre bırakılır ve devlet planına uygun olması yönünden denetimi devlete ait olur....."

Bu son yargı, yazarın ideali olarak, çok güzeldir.

VI. Bölüm İktisat Vekili Celâl Bayar'ın, 1936 Sanayi Kongresini açış söyleviden bir parça ve I. Beş yıllık Sanayi Planı

A. Atatürk'ün formülleştirdiği 'Devletçilik ilkesi':

Zamanın Ekonomi Bakanı Sayın Celâl Bayar, 1936 yılının ilk günlerinde toplanan ilk Sanayi Kongresini açış söylevinde şöyle der:

"Arkadaşlar,

Memleketimizde yapılacak işlerin miktarını, hacmini hepimiz biliyoruz. İhtiyacımızın çokluğunu mukayese etmek imkânlarına malik bulunuyoruz. Aynı zamanda hususî teşebbüsün dayandığı sermaye kudretini, miktarını da biliyoruz.

Eğer sadece memleketin sanayileşmesini ve milletin muhtaç olduğu refahı kimi hususî teşebbüslere ve bu teşebbüslerin dayandığı sermayeye bırakmak lâzım gelirse, en az iki asır daha bekleme devresi geçirmeliğimiz lâzımdır. Bu nokta üzerinde hassaslıkla durmak ihtiyacını duymaktayım.

Hususî sermaye nedir? Hususî teşebbüse nasıl revaç vermek lâzım gelmektedir? Biz hem yapıcı, hem de yaptırıcı bir güç olarak kalmak istiyoruz. İktisat Vekâletinin izlediği güdümlü ekonomi politikasının dayandığı prensip yapmak ve yaptırmaktır. Yaptırmak kısmının içerisinde hususî teşebbüs ve hususî sermaye geliyor.

Biz yaptırmak için, öteden beri mevcut olan Teşvik'i Sanayi Kanununa ** ilişmedik, onu mukaddes bir emanet gibi saklıyoruz. Hususî teşebbüslerin ihtiyacına daha pratik şekilde varması için tedbir düşünüyoruz. Aynı zamanda hususî teşebbüsün güçlenmesini, hızlanmasını arzu ediyoruz. Bunun etrafında birçok neşriyat yapılmıştır. Devlet ile hususî teşebbüs arasındaki görev, yetki ve işler üzerine mülaalalar yürütülmüştür.

Atatürk bunu gayet veciz ve sarıh surette ifade etmiştir. Bu büyük sözleri hepimizin bildiğinden emin olduğum halde, tekrar etmek istiyorum. Emelim aynı zamanda kongrenizin zaptını, bugünkü ve yarınki mesai (çalışma) yolunuzu bu sözlerin büyük (gür) ışığı ile aydınlatmak ve kıymetlendirmektir. Atatürk, bunu bana İzmir Beynelmîl Panayırının açılmasında tarafımdan okunmak üzere vermişti. Orada okudum" (Bayar, Atatürk'ün mesajını okuyor).

Ben, hazırladığımız projeyi Topkapı'daki Devlet Basımevinde bastırmak üzere, İstanbul'a giderken, Sayın Bayar bu mesajın bir örneğini elyazısı ile bana vermiş idi, bir yanlışlığı önlemek için. Ben de bunu kitabın başına altın harflerle koydurmuştum.

Ne yazık ki, sayın yazar, eserinde bu söylevi gereğince değerlendirmiyor. O da bu büyük sözleri kendi eserinin başına altın harflerle koyabilirdi. Yerimiz elverse idi, bu söylevi bugün de buraya aktarırdım. Ancak, gene de Atatürk'ün bu devletçiliğimizi tanımlayan formülünü buraya almadan edemiyorum. Büyük Atatürk diyor ki:

"Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi on dokuzuncu asırdan beri sosyalizm nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak terceme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye hâs bir sistemdir.

Devletçiliğin bizde mânâsı şudur:

Fertlerin hususî teşebbüslerini ve faaliyetlerini esas almak, fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket iktisadiyatını Devlet'in eline almak.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri ferdî ve hususî teşebbüslerle yapılmamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve görüldüğü gibi, kısa bir zamanda yapmağa muvaffak oldu.

Bizim takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi, liberalizmden başka bir sistemdir.

K. ATATÜRK"

** Bu geçici Teşvik'i Sanayi Kanunu, Osmanlı Devletince, 15 yıllık bir süre için, 1915 yılında ve 1927 yılında, aynı süre için, uzatılmıştı. Ben, bu kanunun havalilerinden Rifat Taylan ve Hüsnü Rıza (Kortel) ile tanıştım. İlki o sıralarda Sanayi Umum Müdürü, ikincisi ise Bölge Sanayi Müdürü imiş. H. R. Kortel ben göreve başladığım sırada müsteşar idi. 1915 ve 1916 yıllarında ilk sanayi sayımını İstanbul, İzmir ve Bursa'da yapanlar da bunlardır. Bu kanun 1942 yılında benim bir raporum üzerine, uzatılmayıp sona erdirilmiştir, Vekil Hüsnü Çakır zamanında.

B. Birinci Beşyıllık Sanayi Planının gerçek niteliği ve tarihi:

Ben 1932 yılında İktisat Vekâletinde Fen Müşavirliği görevime başladığım sıralarda Rus uzmanlar daha Türkiye’de idiler, bunların hazırladıkları ilk raporlar da basılmış olarak elde bulunuyordu (Pembe kaplı raporlar). Ben 1933 yılı yazında Ölçüler ve Ayar Müdürlüğüne geçtikten sonra bu işle yakından ilgilenemedim. Fakat, bu ilk raporlar incelenip tartışılmakta idi. Yazarın eserinde verdiği, Bakanlıkça 1935 yılında bastırılan raporlar ile öteki konuların 1933 yılında hazırlanmaları bir gerçektir. Aslında da bu çalışmalar o sıralarda gizli tutuluyordu. Bu gizlilik gerek bu planın, gerekse ikinci planın hazırlanmasında uygulanmıştır.

Birinci Beşyıllık Planı, ben, 1939 yılında Sümerbank’ta gördüm. Planın Sümerbank’ça uygulanmasında ödenek aşmaları ‘görölmüş’ ve bunun tahkiki için gizli bir araştırma komisyonu kurulmuştu. Bu komisyonda ben de vardım ve bütün tekstil grubunun incelenmesi görevi bana verilmişti. Plan rakamları ile harcamaların karşılaştırılması için Plana ihtiyacım vardı elbet, Planı Banka’dan isteyip bir kopyasını aldım.

Aşağıda aynen verdiğim Plana göre aslında harcamalarda hiç bir ödenek aşımı yoktu, fakat ödenekler yeterli değildi ve bütün rakamlar dış ülkelere göre hesaplanmıştı, bizim hal ve şartlarımıza uymuyordu. Anlaşılan, bu işte bir politika oyunu da sezilebilirdi. Bu çalışmaların öyküsünü anlatmanın yeri burası değildir. Şimdi özel dosyamda bulunan I. Beşyıllık Planı veriyorum.

1. *İktisat Vekili Celâl Bayar’ın Sümerbank’a gönderdiği 17 nisan 1934 tarihli gizli yazısı:*

“Sınai Tesisat ve İşletmeler hakkında İcra Vekilleri Hey’eti kararlarının bir sureti ilişik olarak gönderilmiştir.

Gayet gizli tutulması mecburidir efendim.

İktisat Vekili
CELÂL BAYAR”

2. *Sınai Tesisat ve İşletmeler raporları üzerine Tetkikler ve Kararlar (Birinci Beş Senelik Sanayi Planı).*

İktisat Vekili Celâl Bayar tarafından hazırlanıp İcra Vekilleri Hey’etine tevdi olunan muhtelif sanayi mevzularına ait raporlar tetkik ve mütalaa edilerek sanayi kuruluşlarında yerlerinin intihabı için esaslar düşünölmüş ve aşağıki neticelere varılmıştır (Bana verilen kopyada karar tarihi yoktur ve anlaşılan kararın aslında da yoktu).

“I. *Pamuklu mensucat.*

- A) Tevsi edilmekte olan Bakırköy bez fabrikasından başka,
1) Ereğli’de 16 500 iğlik,
2) Kayseri’de 33 000 iğlik kaba ve
3) Nazilli’de 29 000 iğlik ince kumaş fabrikaları tesisi.

- B) İstanbul ve Nazilli'deki fabrikaların lüks ve ince kumaşlara tahsisi, Kayseri ve Ereğli'dekilerin kaba kumaşlara tahsisi, üçüncü kombinanın Malatya'da tesisi.

II. *Kendir, keten.*

Etütler noksan, İktisat ve Ziraat vekâletleri etütlere devam edecek. İktisat Vekâleti Kastamonu'da ve batı Anadolu'da yıkama ve ihzar tesisleri kurmayı muvafık görmekte.

III. *Kamgarn.*

Yıkanmamış merinos yünü işleyecek mükemmel tipte bir kamgarn fabrikası (merinosu teşvik için Bursa'da) kurulacak, ilk zamanlarda, yapağı hariçten getirilecek, dahilde merinos yetiştirmeye çalışılacak.

IV. *Demir.*

İktisat Vekili ve Bekir Vehbi izahat veriyor:

- A) Memleketteki demir cevherlerini işletmek için tetkiklere ve teşebbüslere devam olunacak,
 B) Demir sanayiinin kurulması, yerli maden işletmesine bağlanmayacak; Karadeniz havâlisinde kurulacaksa da yeri belli değil, Safronbolu civarı tetkik olunacak.

V. *Sömikok.*

Memlekette kok sarfiyatı her sene artıyor. Dahilî istihsal, ihtiyacı karşılamıyor. Şimdilik senelik istihsal kabiliyeti 68 000 ton olan bir sömikok fabrikası lâzım.

Tecrübe için Avrupa'ya gönderilen kömürler müspet netice verdiği takdirde, bu işi Kömür Şirketi (Türkîş) ile birlikte Sümerbank yapacak.

VI. *Bakır.*

Demiryolu 1935'te Ergani'ye varınca, bakır madeni işlemeye başlayacak. Hisselerinin yüzde 50'sinin Almanların, yüzde 50'sinin üçte ikisi Hazine'nin, gerisi İtibar-ı Millî Bankasından devren İş Bankasının. Madenin işletilmesi için Sümerbank iştirak ettirilecek, bunun için Hazine hisseleri Sümerbank'a devrolunacak.

Maliye Vekâleti kanunî icap hakkında muteriz. Tetkiklere devam olunacak. Şirkette Hazine'yi hak ve salâhiyeti şimdiden Banka'ya (Sümerbank) verilecek.

VII. *Kükürt.*

İttihat Maadin Türk Ananım Şirketi, elindeki imtiyazı bozulmuş olan Keçiborlu kükürt madeninin işletilmesi Sümerbank ve İş Bankası tarafından kurulacak bir şirkete devir ve ihale olunacak.

VIII. *Sellüloz, kâğıt ve sunî ipek.*

Bunlar Sümerbank tarafından tesis olunup işletilecek. Yerleri, İzmit veya diğer bir münasip yer. Dumansız barut imaline yarayan sellüloz fabrikası İç Anadolu'da yapılacak.

IX. *Seramik.*

- a) Porselen fabrikasının Kütahya'da Sümerbank tarafından kurulması etüt edilecek.
- b) Memleket ihtiyacının yüzde 50'sini karşılayacağı anlaşılan cam (pencere camı) işi şimdilik geri kalacak.
- c) Lüks olmayan ve umuma yarayan şişe ve mümasilini yapacak bir fabrika Sümerbank ve İş Bankası tarafından (ortaklaşa) yapılacak.

X. *Kimya.*

Bu husustaki tetkiklere devam olunacak, sud-kostik ve klor fabrikaları Sümerbank'ça yapılacak.

XI. *Sünger.*

Bir sünger şirketi kurulacak, millî fabrikalarla birlikte İstanbul ve İzmir liman şirketleri vazifelendirilecek, Şirket, Sümerbank'ın murakabesi altında çalışacak.

XII. *Gülyağı.*

Gülyağı mevzuu muvafık, raporda sözü edilmeyen zeytinyağı ve sabunculuk işi tetkik olunacak ve Yunanlılar'la birlikte tasfiyhaneler yapılmak yoluna gidilecek.

XIII. *Elektrifikasyon.*

Bu iş İktisat ve Nafia vekâletleri tarafından birlikte etüt edilerek bir umumî plana varılacak.

XIV. *Altın ve Petrol.*

Hususî kanununa ve rapora göre, altın ve petrol aramalarına devam olunacak.

- XV. Beş senelik sanayi planına giren sanayii kontrol için İktisat Vekâletine selâhiyet verecek bir kanun hazırlanacak.

XVI. *M.T.A. (Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü).*

Jeoloji Enstitüsü kurulacak ve Maden Tetkik Hey'eti olarak çalışacak.

XVII. *Mesleki Tedrisat.*

Geniş programlar hazırlamak üzere Maarif, İktisat, Nafia ve Ziraat vekâletleri mümessillerinden bir hey'et kurulacak.

XVIII. *İktisat Vekâleti teşkilâtı.*

İktisat Vekâleti'ne muktedir memur ve mütehassıs tedariki hakkında bir karara varmak için, Vekâlet bir proje verecek.

XIX. *Sanayi Politikamız.*

Millî sanayie rakip olabilecek yabancı teşebbüs ve sermayelerin memlekette, bilhassa İstanbul ve civarında yerleşmelerinin önüne geçecek tedbirler ittihazı tensip edilmiştir”.

Yukarıda aynen verdiğim ‘varılan neticeler’in ışığı altında denilebilir ki:

- Bu yazılış, bildiğimiz kararların normal yazılışlarına pek uymamaktadır,
- Anlaşılan, İcra Vekilleri Heyeti’nde konu görüşülmüş ve varılan neticeler sadece not edilmiştir,
- Raporlar oldukları gibi kabul edilmemiş, geri bırakmalar, değiştirmeler ve eklemeler yapılmıştır.

Gene bildiğimiz gibi, Sümerbank’a verilen işlerin yapılması için ayrı bir kanun çıkarılmış ve bu kanunla Banka’ya gerekli ödenek verilmiş olup Banka ancak bu paralarla yatırım ve dolayısıyla fabrika kurma işlerine başlamıştır.

Son söz

Bu yazımı bağlarken, gerek eserin yazarı sayın Prof. Dr. Âfet İnan’ı, gerekse Türk Tarih Kurumunu bir daha candan kutlar, yapılan değerli çalışmalara yaptığım objektif katkılarımın hoş görüleceğini umarım.

BEKİR SİTKİ ORANSAY